

HEMŞİRELİK BİLİMİ
Dergisi

Journal of
NURSING SCIENCE

Hemşirelik Bilimi Dergisi

Journal of Nursing Science

<http://dergipark.gov.tr/hbd>

e-ISSN:2636-8439

Orijinal Araştırma

Hemşirelik Öğrencilerinin Empatik Beceri Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi: Kesitsel Bir Çalışma Investigation of Empathic Skill Levels of Nursing Students In Terms of Some Variables: A Cross-sectional Study

Orkun ERKAYIRAN^a, Süleyman Ümit ŞENOCAK^b, Fatma DEMİRKIRAN^b

^a Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, AYDIN

^b Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, AYDIN

ÖZET

Giriş: Hemşire-hasta ilişkilerinde iletişimin empati olmadan sürdürülmesi anlamlı bir etkileşime engel olur. Hemşirelik öğrencilerine, empati becerilerini geliştirme imkanları sağlanmalı, böylece hastaların duygularını anlayabilecek ve yardımcı olacak hemşirelerin hastaya bakım vermesi sağlanmalıdır.

Amaç: Bu çalışma hemşirelik öğrencilerinin empatik beceri düzeylerinin belirlenmesi ve empatik beceri düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi amacı ile yapılmıştır.

Yöntem: Kesitsel tipteki araştırma 2014 Nisan-Mayıs ayları içerisinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini Aydın Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik bölümünde 2013-2014 eğitim-öğretim yılında örgün öğrenim gören 589 öğrenci, örneklemini ise 247 öğrenci oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu ve Empatik Beceri Ölçeği (EBÖ) B Formu kullanılmıştır. Elde edilen verilerin değerlendirilmesinde SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 21 programı kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırmaya katılan öğrencilerin, yaş ortalaması 20.20±1.647 olup, %51'i (n=126) 1. sınıf, %18.6'sı (n=46) 2.sınıf, %16.2'si (n=40) 3. sınıf ve %14.2'si (n=35) 4.sınıftır. Öğrencilerin EBÖ puan ortalaması 155.65±27.553, kız öğrencilerde EBÖ puan ortalaması 157.55±28.025 ve erkek öğrencilerde 149.59±25.270 bulunmuş olup, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre EBÖ puanları anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (U=4593,000 p<0.047). Öğrencilerin EBÖ puanları ile akademik başarıları arasında fark olduğu belirlenmiştir (KW=6.466, p=0.039).

Sonuç: Araştırma sonucunda, öğrencilerin empatik beceri düzeylerinin, kız ve erkek öğrenciler arasında belirgin bir biçimde farklı olduğu, buldukları sınıflara ve akademik başarılarına göre empatik beceri düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik, Öğrenci, Empatik Beceri

ABSTRACT

Background: Continuing communication without empathy in nurse-patient relationships prevents a meaningful interaction. Nursing students should be provided with opportunities to develop their empathy skills so that nurses who can understand and help patients' feelings should be given care to the patient..

Objectives: This study was conducted to determine the empathic skill levels of nursing students and to evaluate their empathic skill levels in terms of some variables.

Methods: This cross-sectional study was conducted in April-May 2014. The population of the study consisted of 589 students studying in the nursing department of Aydın Health School in the 2013-2014 academic year and 247 students formed the sample. Personal information form and Empathic Skill Scale (ESS) Form B were used as data collection tools. The SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 21 program was used for the evaluation of the data.

Results: The mean age of the students who participated in the study was 20.20 ± 1.647, 51% (n = 126) were in the 1st grade, 18.6% (n = 46) were in the 2nd grade, 16.2% (n = 40) were in the 3rd grade and 14.2% (n = 35) were 4th grade. The mean ESS score of the students was found to be 155.65 ± 27.553, while the mean ESS score was 157.55 ± 28.025 in female students and 149.59 ± 25.270 in male students. And the mean ESS score of female students was higher compared to male students and this difference was statistically significant (U=4593,000 p<0.047). It was determined that there was a difference between the students' ESS scores and their academic achievement (KW = 6.466, p = 0.039).

Conclusion: It was concluded that the students' empathic skill levels were prominently different between female and male students, and that their empathic skill levels were significantly different in terms of their academic achievement and their class levels.

Keywords: Nursing, Student, Empathic Skills

☆Bu çalışma 01-03.09.2014 tarihinde 3. Uluslararası 7. Ulusal Psikiyatri Hemşireliği kongresinde poster bildiri olarak sunulmuştur.

*Sorumlu Yazar: Orkun ERKAYIRAN

Adres: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, AYDIN

e-posta: orkunerkayiran@gmail.com

Geliş tarihi: 02.10.2018 Düzeltme Tarihi: 12.10.2018 Kabul tarihi: 18.10.2018

Giriş

Bir başkasının duygularını anlamak için kullanılan Yunanca "empathia" kelimesinden türetilmiş olan empati, ilk olarak 1918'de Southard tarafından teşhis ve tedaviye yardımcı olmak için bir kaynak olarak doktor-hasta ilişkisine dahil edilmiştir (Hojat, 2007). Empati, tanımı net olmayan genellikle de sempati ile karıştırılan zor bir kavramdır.

Empati, ilişkilerin ve insan merkezli bakımın ayrılmaz bir parçası olan yardımcı olmanın temel bir yetkinliğidir. Bu yetkinlik bakım kalitesini ve hastaların sonuçlarını iyileştirir (Bauchat, Seropian ve Jeffries, 2016; Hafskjold ve ark., 2015). Hastalara karşı empati, hasta memnuniyetini artırır ve sıkıntılarını azaltır (Lelorain, Brédart, Dolbeault ve Sultan, 2012). Empati, başkalarının nasıl hissettiğini anlama, bu duyguların ne ifade ettiğini tanıma ve bu duyguları başkalarına aktarabilme becerisi olarak tanımlanabilir. Empati, bu anlayışı ve yardım etme niyetini iletme kabiliyeti ile birlikte hastanın deneyimleri, endişeleri ve bakış açılarının anlaşılmasını içeren bilişsel bir özellik olarak tanımlanmıştır (Hojat, DeSantis ve Gonnella, 2017).

Empati, sağlık profesyonellerinin temel bilişsel ve psikolojik bir özelliği olarak kabul edilmektedir ve hasta uyumu da dâhil olmak üzere sağlık bakım uygulamasının birçok yönünü iyileştirmek olarak kabul edilmektedir. Empati, hastalar ve hasta yakınları ile uyum sağlama; hasta memnuniyetini artırma ve tıbbi hata oranını en aza indirmede etkilidir (Fields ve ark., 2011; Hojat, 2007).

Hemşirenin hasta bakımı için hastanın ihtiyaçlarını tanımlanması ve gerekli bakımın verilmesi en temel rolüdür. Bu rolün gereği olarak hasta ihtiyaçlarını tanımlamak için, hemşirelerin hastanın duygularını, görüşlerini ve koşullarını tam olarak anlayabilmesi gerekir; Bu durum empatik bilgi ve becerileri gerektirir (Hemsley ve ark., 2001). Hemşirelik bakımında işbirliğine dayalı ilişkiler ve hasta bakım kalitesinin artması için hemşirelerde empatik becerilerin gelişmiş olmasının önemli olduğu söylenebilir. Bu nedenle empatik beceri, hastanın sözel ifadelerini anlamaktan ve ele almaktan daha fazlasıdır.

Empatik ifadeler, hastalara etkili psikolojik destek sağlar ve bakım vericinin hastanın ihtiyaç duyduğu duruma geri dönmesine yardımcı olur (Stuart, Lieberman İii, Talia ve Rakel, 2015). Literatür, empati ile hastaların daha yüksek memnuniyet yaşadıklarını ve olumlu klinik sonuçların olduğunu ortaya koymaktadır (Ahrweiler, Neumann, Goldblatt, Hahn ve Scheffer, 2014; Nerdrum, 1997). Zor ve genellikle ağırlı durumları kabul etmek, hasta, hasta yakını ve sağlık profesyoneli arasında olumlu bir bağlantı yaratır. Örneğin, "Sizin için çok zor olmalı" gibi basit bir ifade bile hastanın tepkisinde haklı olduğunu ve bakım verenin durumu anladığını tekrar teyit eder (Ahrweiler ve ark., 2014).

Hasta bakımında empatinin temel düzeyde ve mesleki eğitim yoluyla geliştirilebileceği ileri sürülmüştür. Son zamanlarda, sağlık eğitimcileri empatik becerilerin gelişimini, öğrencilerin daha yüksek empati düzeylerine doğru ilerlemelerine ve empatik davranışları uygun şekilde sergilemelerine yardımcı olmak için müfredatlarına dahil etmeye başlamışlardır (Fields ve ark., 2011; Hojat, 2007; Nerdrum, 1997).

Çalışmalar, birçok öğrencinin klinik öğrenme deneyimleri sırasında empati kurma becerisinin sınırlı olmasının gelecekteki klinik uygulama sonuçlarına yansıtacağını belirtmiştir (Reynolds ve Scott, 2000). Reynolds ve Scott (2000) yaptıkları çalışmada, hastalarına empatik olarak yaklaşabilecek hemşirelerin, sağlık sorunlarına olan tepkilerini ve bu tepkilerin amacını ve kaynağını daha iyi anlayabileceklerini vurgulamışlardır.

Empatinin hemşirelikte oldukça önemli olmasına rağmen, hemşirelerin düşük ya da orta düzeyde empatik becerilerine sahip olduklarını gösteren birçok çalışma yapılmıştır (Reid-Ponte, 1992; Reynolds ve Scott, 2000; Williams ve Stickle, 2010).

Hemşirelerin hastaları ile olan ilişkilerinde mesafeli olmaları, iletişimin empati olmadan sürdürülmesi anlamlı bir etkileşime engel olur. Bu durum, hemşirelik girişimlerini kısıtlar, hemşirelerin bakımda teorik bilgilerini kullanmadan, uygulamalarını otomatik bir şekilde yapmasına neden olur. Bu nedenle, hemşirelik öğrencilerine, empati becerilerini geliştirme imkanları sağlanmalı, böylece hastaların duygularını anlayabilecek ve yardımcı olacak hemşirelerin hastaya bakım vermesi sağlanmalıdır.

Bu literatür ışığında, çalışma bulguları, hemşirelik öğrencilerinin empatik becerilerini anlamamıza, öğrencilerin hastalara ve hasta yakınlarına empatik becerileri ile bakım sağlamalarını geliştirecek stratejilerin belirlenmesi anlamında yol gösterici olacaktır.

Amaç

Bu çalışma hemşirelik öğrencilerinin empatik beceri düzeylerinin belirlenmesi ve empatik beceri düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi amacı ile yapılmıştır.

Yöntem

Kesitsel tipteki araştırma 2014 Nisan-Mayıs ayları içerisinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini Aydın Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik bölümünde 2013-2014 eğitim-öğretim yılında örgün öğrenim gören 589 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada %95 güven düzeyi ve evreni bilinen örneklem büyüklüğü hesaplama yöntemine göre, örneklem büyüklüğü, 233 öğrenci olarak hesaplanmış ve olası veri kaybı göz önüne alınarak desen etkisi 1.1 belirlenmiş ve 256 öğrenciye ulaşılmaya planlanmıştır. Tabakalı örneklem seçimine gidilerek, 1.sınıf: 132, 2.sınıf: 49, 3.sınıf: 40, 4.sınıf: 35 öğrenci örnekleme dâhil edilmiştir. Basit rastgele sayılar tablosuna göre seçilen ve araştırmaya katılmaya gönüllü öğrenciler ile araştırma yürütülmüştür. Ancak veri toplama formunu eksik doldurduğu tespit edilen 9 öğrenci verileri dışlanmıştır ve araştırma 247 öğrenciyle tamamlanmıştır. Veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu ve Empatik Beceri Ölçeği (EBÖ) B Formu kullanılmıştır.

Empati Beceri Ölçeği B Formu (EBÖ B-Formu), Dökmen (1988) tarafından bireyin empati kurma becerisini ölçmek amacı ile geliştirilmiştir (Dökmen, 1988). Empati Beceri Ölçeği B-Formu her birisi için 12 empatik yazılı, günlük yaşamda kişilerin sahip olabilecekleri türden altı probleme dayanmaktadır. Her bir problem için kişi dört tepki seçer (Tepkileri önem sırasına koyması gerekli değildir). 12 tepkiden bir tanesi, rasgele cevaplayanları belirlemek

amacıyla konulmuş olan, sorunla ilgisiz bir tepkidir. Eğer kişi bu anlamsız tepkilerden bir tanesini bile seçerse “ölçeği yeterince okumadan cevap verdiği” gerekçesiyle soru formu iptal edilir. Sonuçta bir kişi seçtiği 24 tepkinin her birisi için bir puan alacak, bu puanların toplamı empatik beceri ölçeğinden aldığı puan olacaktır. Empatik beceri puanının yüksek olması, empatik iletişim becerisinin yüksek olduğu, düşük olması ise empatik iletişimin becerisinin düşük olduğu anlamına gelmektedir. Ölçekteki altı sorunla ilgili olarak dörder tane toplam 24 empatik tepki seçen öğrencilere, seçtikleri her bir tepkinin karşılığı olan puan, ölçeğin değerlendirme bölümüne bakılarak verilmiştir. Empatik Beceri Ölçeği B- Formu'nda bir kişinin alabileceği maksimum puan 219, minimum puan ise 66'dır. EBÖ'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışması Dökmen (1988) tarafından yapılmıştır. Ölçek 80 kişilik bir gruba üç hafta arayla iki defa uygulanmış, 64 deneğin puanları üzerinde yapılan ölçeğin tekrar güvenilirliği .91 olarak bulunmuştur (Dökmen, 1988). Bu çalışmada ölçeğin Cronbach-alpha katsayısı 0.82 olarak bulunmuştur.

Elde edilen verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel testler, Kruskal-Wallis, Mann Whitney U testleri kullanılmıştır. Çalışmada elde edilen veriler değerlendirilirken, istatistiksel analizler için SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 21 programı kullanılmıştır.

Bulgular

Araştırmada yer alan öğrencilerin yaş ortalaması 20,20±1,64 olup %76,1'i kız öğrenci (n:188), %52,6'sı akademik başarısını orta olarak değerlendirmiş, %41,3'ü mesleği sevdiği için hemşireliği tercih ettiğini belirtmişlerdir (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin Sosyo-demografik özellikleri

	Ranj	$\bar{X}\pm ss$
Yaş	18-29	20,20±1,64
	n	%
Cinsiyet		
Kız	188	76,1
Erkek	59	23,9
Sınıf		
1.sınıf	126	51,0
2.sınıf	46	18,6
3.sınıf	40	16,2
4.sınıf	35	14,2
Akademik Başarı		
Kötü	27	10,9
Orta	130	52,6
İyi	90	36,4
Hemşirelik Bölümünü tercih etme		
Puanın tutması	89	36
İş bulma imkânı	102	41,3
Mesleği sevmeye	56	22,7
Ailede Karar verme		
Anne ile baba	82	33,2
Tüm aile birlikte	165	66,8

Öğrencilerin sınıflar arasındaki EBÖ puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur (KW:49,976, p<0,000)(Tablo 2). Sınıflar arasındaki anlamlı farklılık için ikili karşılaştırma yapıldığında 1.sınıflar ile 2.sınıflar arasında EBÖ puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark vardır (U:2055,500 p<0,004). 4.sınıfların EBÖ puan ortalamaları sırasıyla 1.sınıf, 2.sınıf ve 3.sınıf öğrencilerinden daha yüksek çıkmış olup, anlamlı bir fark vardır (U:609,000 p<0,000; U:379,500 p<0,000; U:188,000 p<0,000).

Tablo 2. Sınıflar arasında EBÖ ortalama puan

Sınıf	n	Ortalama Puan	EBÖ	
			Test	
	247		KW:49,976*	p<0,000
1 ve 2.sınıf	126-46	79,81-104,82	U:2055,500**	p<0,004
1 ve 3. sınıf	126-40	81,00-91,38	U:2205,000**	p>0,234
1 ve 4. sınıf	126-35	68,33-126,60	U:609,000**	p<0,000
2 ve 3. sınıf	46-40	47,50-38,90	U:736,000**	p>0,111
2 ve 4. sınıf	46-35	31,75-53,16	U:379,500**	p<0,000
3 ve 4. sınıf	40-35	25,20-52,63	U:188,000**	p<0,000

*Kruskal-Wallis testi, **Mann-Whitney U testi

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre EBÖ puan ortalamalarına bakıldığında kız öğrencilerin EBÖ puan ortalamaları erkek öğrencilerin EBÖ puan ortalamalarından daha yüksek bulunmuş olup, anlamlı bir fark vardır (U:4593,000 p<0,047) (Tablo 3).

Tablo 3. Cinsiyetlerine göre EBÖ ortalama puan

Cinsiyet	n	Ortalama Puan	EBÖ	
			Test	
	247			
Kız	188	129,07	U:4593,000**	
Erkek	59	107,85		p<0,047

**Mann-Whitney U testi

Öğrencilerin akademik başarılarına göre EBÖ puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur (KW:6,466 p<0,039) (Tablo 4). Akademik başarılar arasındaki EBÖ puan ortalamaları arasındaki bu anlamlı farklılık kötü akademik başarı ile iyi akademik başarı arasındadır (U:855,000 p<0,020).

Tablo 4. Akademik başarılarına göre EBÖ ortalama puan

Akademik Başarı	n	Ortalama Puan	EBÖ	
			Test	
	247			
Kötü	27	99,98	KW:6,466*	
Orta	130	119,96		p<0,039
İyi	90	137,04		
Kötü-Orta	27-130	68,31-81,22	U:1466,500**	p>0,180
Kötü-İyi	27-90	45,67-63,00	U:855,000**	p<0,020
Orta-İyi	130-90	104,24-119,54	U:5036,500**	p>0,080

*Kruskal-Wallis testi, **Mann-Whitney U testi

Öğrencilerin ailelerinde karar verme/alma durumlarına bakıldığında tüm aile fertlerinin birlikte karar verdiği/aldığı öğrencilerin EBÖ puan ortalamaları, ailesinde sadece anne ve babanın karar verdiği/aldığı öğrencilerin puanlarına göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur(U:5712,000 p<0,046) (Tablo 5).

Tablo 5. Ailede karar verme/alma durumuna göre EBÖ ortalama puan

Karar verme/Alma	n	Ortalama Puan	EBÖ	
			Test	
	247			
Anne ile Baba	82	111,16	U:5712,000**	
Tüm Aile birlikte	165	130,38		p<0,046

**Mann-Whitney U testi

Öğrencilerin barınma yerlerine göre EBÖ puan ortalamalarına bakıldığında evde kalan öğrencilerin EBÖ puan ortalamaları yurttaki kalan öğrencilerin EBÖ puan ortalamalarından daha yüksek bulunmuş olup, bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır (U: 5877,500 p<0,002) (Tablo 6).

Tablo 6. Barınma yerlerine göre EBÖ ortalama puan

Kaldığı yer	n	Ortalama Puan	EBÖ	
			Test	
	247			
Yurttaki	115	109,11	U:5877,500**	p<0,002
Evde	132	136,97		

**Mann-Whitney U testi

Tartışma

Araştırmanın bulguları sınıflar arasında empatik becerilerin farklı olduğunu göstermektedir. Hemşirelik eğitimi süresince öğrenciler, başkalarının duygularına ve ihtiyaçlarına nasıl empatik cevap verileceğini öğrenmektedirler. Empatik becerilerin eğitim ve öğretim programları ile geliştirilebilecek bir yetenek olduğunu gösteren birçok çalışma vardır (Dereboy, Harlak, Gürel, Gemalmaz ve Eskin, 2005; Tutuk, Al ve Doğan, 2002). Ançel (2006)'da eğitim sonrası hemşirelerin empatik beceri düzeylerinde anlamlı bir artış olduğunu belirlemiştir (Ançel, 2006). Genel olarak, öğrencilerin empatik beceri düzeyindeki artış, hemşirelik eğitiminin empatik iletişim becerilerinin gelişimine katkıda bulunduğunu göstermektedir. Empatik beceriler, eğitim süresince hemşirelik öğrencilerinin kişisel ve profesyonel deneyimleri boyunca gelişir.

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre EBÖ puan ortalamalarına bakıldığında kız öğrencilerin EBÖ puan ortalamaları, erkek öğrencilerin EBÖ puan ortalamalarından daha yüksek bulunmuştur. Kız hemşirelik öğrencilerinin, erkek öğrencilere kıyasla daha fazla empatik beceriye sahip olduğu söylenebilir. Kız öğrencilerin erkeklere kıyasla empatik beceri puanlarının yüksek olması, literatürdeki önceki araştırma bulguları ile benzerlik göstermektedir (Hojat ve ark., 2009; Kliszcz, Hebanowski ve Rembowski, 1998; Shapiro, Morrison ve Boker, 2004). Buna karşılık Kliszcz ve ark., (1998), cinsiyet açısından hemşirelik öğrencilerinin empati düzeylerinde bir fark olmadığını ortaya koymuştur. Bununla birlikte, kız öğrencilerin duygusal durumlara karşı duyarlı oldukları ile ilgili teori literatürde ifade edilmiştir (Kliszcz ve ark., 1998).

Öğrencilerin akademik başarılarının empatik becerilerine etkili olduğu sonucuna ulaşılmış olup yapılmış olan çalışmalarda da akademik başarının empatik becerilere katkı sağladığı bulunmuştur (Cooper, 2010; Faisal ve Zuri Bin Ghani, 2015).

Öğrencilerin ailede karar verme/alma durumlarının ve barınma yerlerinin empatik becerilerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmış olup, literatürde bu değişkenlere ilişkin bir çalışma sonucuna rastlanılmamıştır.

Sonuç

Empatik becerinin kişilerarası ilişkilerdeki önemi ve etkileri göz önüne alındığında, empatik becerilerin geliştirilmesine yönelik eğitimlerin planlanması, öğrenci hemşirelerin kişilerarası ilişkilerinin geliştirilmesine yardımcı olacağı söylenebilir. Bu nedenle, hemşirelik eğitimi müfredatı, empatik becerileri ve öğrenci-hasta ilişkilerinin pratik eğitimini içermelidir.

Kaynaklar

- Ahrweiler, F., Neumann, M., Goldblatt, H., Hahn, E. G., & Scheffer, C. (2014). Determinants of physician empathy during medical education: Hypothetical conclusions from an exploratory qualitative survey of practicing physicians. *BMC Medical Education*, 14(1). <https://doi.org/10.1186/1472-6920-14-122>
- Ançel, G. (2006). Developing Empathy in Nurses: An Inservice Training Program. *Archives of Psychiatric Nursing*, 20(6), 249-257. <https://doi.org/10.1016/j.apnu.2006.05.002>
- Bauchat, J. R., Seropian, M., & Jeffries, P. R. (2016). Communication and Empathy in the Patient-Centered Care Model-Why Simulation-Based

- Training Is Not Optional. *Clinical Simulation in Nursing*, 12(8), 356-359. <https://doi.org/10.1016/j.ecns.2016.04.003>
- Cooper, B. (2010). In search of profound empathy in learning relationships: understanding the mathematics of moral learning environments. *Journal of Moral Education*, 39(1), 79-99. <https://doi.org/10.1080/03057240903528717>
- Dereboy, Ç., Harlak, H., Gürel, S., Gemalmaz, A., & Eskin, M. (2005). Teaching Empathy in Medical Education. *Turkish Journal of Psychiatry*, 16(2), 83-89.
- Dökmen, Ü. (1988). Empatinin Yeni Bir Modele Dayanarak Ölçülmesi Ve Psikodrama İle Ölçülmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000999
- Faisal, A.-S., & Zuri Bin Ghani, M. (2015). The Influence of Empathy on Academic Achievement among Gifted Students in Saudi Arabia. *Global Journal of Interdisciplinary Social Sciences*, 4(3), 62-71.
- Fields, S. K., Mahan, P., Tillman, P., Harris, J., Maxwell, K., & Hojat, M. (2011). Measuring empathy in healthcare profession students using the Jefferson Scale of Physician Empathy: Health provider - Student version. *Journal of Interprofessional Care*, 25(4), 287-293. <https://doi.org/10.3109/13561820.2011.566648>
- Hafskjold, L., Sundler, A. J., Holmström, I. K., Sundling, V., Van Dulmen, S., & Eide, H. (2015). A cross-sectional study on person-centred communication in the care of older people: the COMHOME study protocol. *BMJ Open*, 5(4), 1-9. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2015-007864>
- Hemsley, B., Sigafos, J., Balandin, S., Forbes, R., Taylor, C., Green, V. A., & Parmenter, T. (2001). Nursing the patient with severe communication impairment. *Journal of Advanced Nursing*, 35(6), 827-835. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.2001.01920.x>
- Hojat, M. (2007). *Empathy in patient care: Antecedents, development, measurement, and outcomes*. Springer Science. New York. <https://doi.org/10.1007/0-387-33608-7>
- Hojat, M., DeSantis, J., & Gonnella, J. S. (2017). Patient Perceptions of Clinician's Empathy. *Journal of Patient Experience*, 4(2), 78-83. <https://doi.org/10.1177/2374373517699273>
- Hojat, M., Vergare, M. J., Maxwell, K., Brainard, G., Herrine, S. K., Isenberg, G. A., ... Gonnella, J. S. (2009). The Devil is in the Third Year: A Longitudinal of Erosion of Empathy in Medical School. *Academic Medicine*, 84(9), 1182-1191.
- Kliszcz, J., Hebanowski, M., & Rembowski, J. (1998). Emotional and Cognitive Empathy in Medical Schools. *Academic Medicine*, 73(5), 541.
- Leloirain, S., Brédart, A., Dolbeault, S., & Sultan, S. (2012). A systematic review of the associations between empathy measures and patient outcomes in cancer care. *Psycho-Oncology*, 21(12), 1255-1264. <https://doi.org/10.1002/pon.2115>
- Nerdrum, P. (1997). Maintenance of the effect of training in communication skills: A controlled follow-up study of level of communicated empathy. *British Journal of Social Work*, 27(5), 705-722. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.bjsw.a011261>
- Reid-Ponte, P. (1992). Distress in cancer patients and primary nurses' empathy skills. *Cancer Nursing*, 15(4), 283-292.
- Reynolds, W. J., & Scott, B. (2000). Do nurses and other professional helpers normally display much empathy? *Journal of Advanced Nursing*, 31(1), 226-234. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.2000.01242.x>
- Shapiro, J., Morrison, E. H., & Boker, J. R. (2004). Teaching empathy to first year medical students: Evaluation of an elective literature and medicine course. *Education for Health*, 17(1), 73-84. <https://doi.org/10.1080/13576280310001656196>
- Stuart, M. R., Lieberman Iii, J. A., Talia, A. F., & Rakel, R. E. (2015). *The Fifteen Minute Hour: Therapeutic Talk in Primary Care*. (5th baskı). New York: Radcliffe.
- Tutuk, A., Al, D., & Doğan, S. (2002). Hemşirelik Öğrencilerinin İletişim Becerisi ve Empati Düzeylerinin Belirlenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 6(2), 36-41.
- Williams, J., & Stickley, T. (2010). Empathy and nurse education. *Nurse Education Today*, 30(8), 752-755. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2010.01.018>